

Csehszlovákia felbomlása és a magyar kisebbség a rendszerváltást követően

Bajcsi Ildikó

2023. október 14.

Történelemtanárok 33. Országos Konferenciája

Előzmények

- Az 1918 október 28-án létrejött csehszlovák nemzetállam az egységes **„csehszlovák” politikai nemzet fikciójára** épül rá.
- A csehek szerint a cseh államiság programja Szlovákiával csupán kibővül, a szlovákok szerint pedig a két részből egy egészet hoznak létre.
- **Prága központú centralizmus** a két világháború közötti időszakban folyamatos feszültségeket gerjeszt politikai, kulturális és gazdasági szinten. **A szlovákok ugyanis semmilyen szempontból nem egyenrangúak az országban.**
- **Megjelennek az autonómia követelések (Szlovák Néppárt, Szlovák Nemzeti Párt)**



CSEHSZLOVÁKIA
NÉPRAJZI TÉRKÉPE.
Méret: 1:2.000.000

A nemzetiségek eloszlása:

1.300.000 (64%) cseh, 1.200.000 (62%) magyar, 1.200.000 (64%) német, 1.200.000 (62%) lengyel, 1.200.000 (62%) polvák, 1.200.000 (62%) román, 1.200.000 (62%) egyéb.

Nemzetiség	Építkezési terület (km²)	Telepítési terület (km²)	Telepítési sűrűség (1 km²-re)
Csehek	140.000	140.000	1,00
Magyarok	120.000	120.000	1,00
Németek	120.000	120.000	1,00
Lengyelek	120.000	120.000	1,00
Polvokok	120.000	120.000	1,00
Rómaiak	120.000	120.000	1,00
Egyéb	120.000	120.000	1,00

Térület és lakosság (1910. évi adatok)

Nemzetiség	Térület (km²)	Lakosság (1910)	Lakosságsűrűség (1 km²-re)
Csehek	140.000	1.300.000	9,3
Magyarok	120.000	1.200.000	10,0
Németek	120.000	1.200.000	10,0
Lengyelek	120.000	1.200.000	10,0
Polvokok	120.000	1.200.000	10,0
Rómaiak	120.000	1.200.000	10,0

Magyarország: 1. Polvák, 2. Német, 3. Lengyel, 4. Cseh, 5. Román, 6. Egyéb. A terület és lakosság a 1910. évi adatok alapján. A terület és lakosság a 1910. évi adatok alapján.

Magyarország: 1. Polvák, 2. Német, 3. Lengyel, 4. Cseh, 5. Román, 6. Egyéb. A terület és lakosság a 1910. évi adatok alapján. A terület és lakosság a 1910. évi adatok alapján.

Az 1930-as évek változásai

- A szlovák autonómia törekvéseket propagáló pártok szerepe megnő. Közéjük tartozik a **HSLŠ** és az **SNS: Andrej Hlinka és Jozef Tiso**
- 1938-ban **Anschlussot** követően pedig már későn dolgozzák ki a **nemzeti önrendelkezést rendező nemzetiségi statútumot**.
- A müncheni egyezményt követően 1938. októberében létrejön a **föderatív Cseh-Szlovákia**. Ez azonban már a közvetlen előszobáját jelentette a csehszlovák állam Hitler általi szétverésének.
- 1939. márciusában megalakult az **első Szlovák Köztársaság** Jozef Tiso vezetésével, amely **Hitler „bábállama”** volt.
- A cseh-morva területeket pedig protektorátussá szervezik és a Harmadik Birodalomhoz csatolják.

A Szlovák Néppárt fontos alakjai: Andrej Hlinka és Jozef Tiso



1945-öt követően

- **1945 és 1948 között ideiglenes megoldási kísérletek történnek a föderáció megteremtésére, valós akarat azonban Benešék részéről nincs.**
- **A kommunista hatalomátvételt követően ismét egy Prága központú, centralista koncepció jut érvényre.** Az egyenlőtlenségeket különféle gazdasági fejlesztésekkel kívánják kompenzálni, a feszültségek azonban tovább hatnak.
- **1960-as évek második felének demokratizálási folyamatai, a „prágai tavasz” eseményei a szlovákság szempontjából összekapcsolódik a föderáció megteremtésének a kérdésével**
- **1968-ban Alexander Dubček szlovák reformkommunista lesz a CSKP KB első titkára, s kidolgozzák a cseh-szlovák föderációs törvényt, amelyet a parlament 1968. október 27-én elfogadott, ez azonban formális marad a szovjet csapatok bevonulását követő „husáki visszarendeződés” időszakában.**

Alexander Dubček, a prágai tavasz kulcsfigurája



Az 1989-es rendszerváltozás

- 1977-es Charta 77 mozgalomban a szlovákok is részt vesznek
- A Szovjetunióban végbement folyamatokat követően a csehszlovák társadalom demokratizálódási folyamatai is visszafordíthatatlanok az 1980-as évek második felére.
- **1989. novemberében diák- és egyéb tüntetésekre kerül sor, a rendszer pár hónap alatt bedől.**
- 1990. júniusában kiírják a szabadon tartott választásokat, amelyen a rendszerváltó **cseh Polgári Fórum (OF)** és a **Nyilvánosság az Erőszak Ellen (VPN)** győzedelmeskedik.

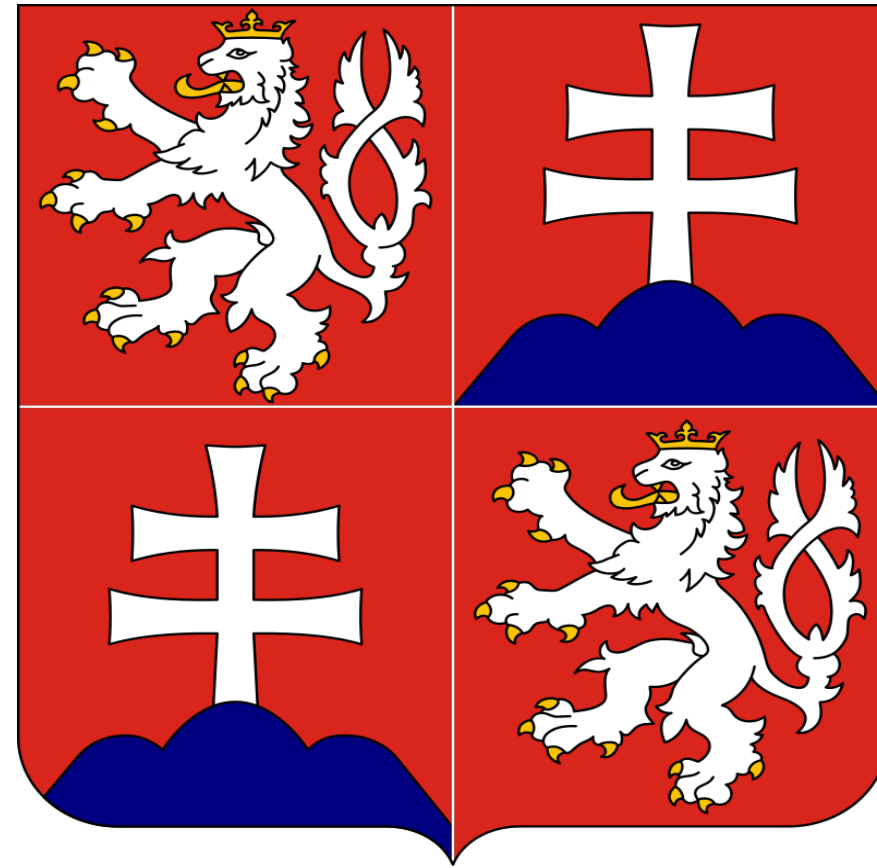
Václav Hável, a Charta 77 Mozgalom egyik főszereplője lesz a köztársasági elnök



A szétváláshoz vezető problémák

- Már 1990. év tavaszától felszínre tör a „szőnyeg alá sepert” **szlovák-probléma**
- **Kötőjeles vita:** A hivatalos **Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság** mellett egy kompromisszumos megoldás: **Csehszlovákia és Cseh-Szlovákia.**
- Az **állami szimbólumok** körüli problémák
- A két tagköztársaság szövetségi és nemzeti kormányának **kompetencia vitái**
- **Új alkotmány 16 hónapos vitája:** A **Szlovák Nemzeti Tanács 1992 februárjában nem fogadja el** a Mylovyban született **szereződésjavaslatot**, a tárgyalások megszakadnak.

Címerprobléma



Cseh-Szlovákia kettéválása

Klaus és Mečiar nem kéri ki az állampolgárok véleményét, a közvélemény kutatások szerint a cseh és a szlovák társadalom nagyrésze nem értett egyet a szétválasztással.

„A referendum szerintem csupán olyan segédeszköz, amelynek lélektani és szimbolikus hatása lehet, de attól tartok, hogy nem mond számunkra semmi alapvetőt, csak annyit, hogy a társadalom nagyobbik része a közös államban akar élni - és akkor ott leszünk, ahol ma is vagyunk”.

[Václav Klaus 1991 decemberében].

- 1992-es választásokon az **„erős kéz”** és a **kettéválás politikája** érvényesül.
- Szlovákiában **Vladimír Mečiar** új pártja a **HZDS** (Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom) szerzi a legtöbb szavazatot (37,3%).
- Csehországban **Václav Klaus** győz a Polgári Demokratikus Párt élén.

Vladimír Mečiar és Václav Klaus



Klaus és Mečiar 1993. január 1-jében határozzák meg az ország szétválását

„A Szlovák Köztársaság, mint független jogállam a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság két utódállamának egyike. A Szlovák Köztársaság államiségének alapelveit az alkotmány, a világ nemzeteihez és parlamentjeihez intézett nyilatkozat, illetve az **Európai Tanácshoz való csatlakozás szándéka vezeti**. A nemzetközi szerződések kötelezettségeinek felvállalása igazolja azt a politikai eltökéltséget, amely biztosítani kívánja a **demokratikus többpártrendszert**, valamint figyelembe veszi és **tiszteletben tartja az emberi és állampolgári szabadságjogokat**. A nevezett dokumentumok és kötelezettségek teljesítésével létrehozza a szabadság, az igazságos rend és a béke alapvető garanciáit.”

(A Szlovák Köztársaság létrejöttéről szóló nyilatkozat)

A Szlovák Köztársaság az első években

- Intézményrendszer kiépítésének nehézségei
- Gazdasági problémák, egyes járásokban 20%-os munkanélküliség
- A VPN-ből kiváló **Vladimír Mečiar** és a **HZDS központosító, autoritatív és antidemokratikus törekvései.**
- **Privatizáció lefolytatása saját hívek körében, Michal Kováč fiának az elrablása**
- Külkapcsolati nehézségek Magyarországgal: a bős-nagymarosi vízlépcső és a kisebbségek problémája.
- **A magyar kisebbség jogainak megnyirbálása a nyelvhasználat és az oktatás terén.**

Michal Kováč köztársasági elnök 1994 márciusában bírálja, majd visszahívja Mečiar



Az alkotmány a nemzetállami elv alapján definiálja a Szlovák Köztársaság létrejöttét

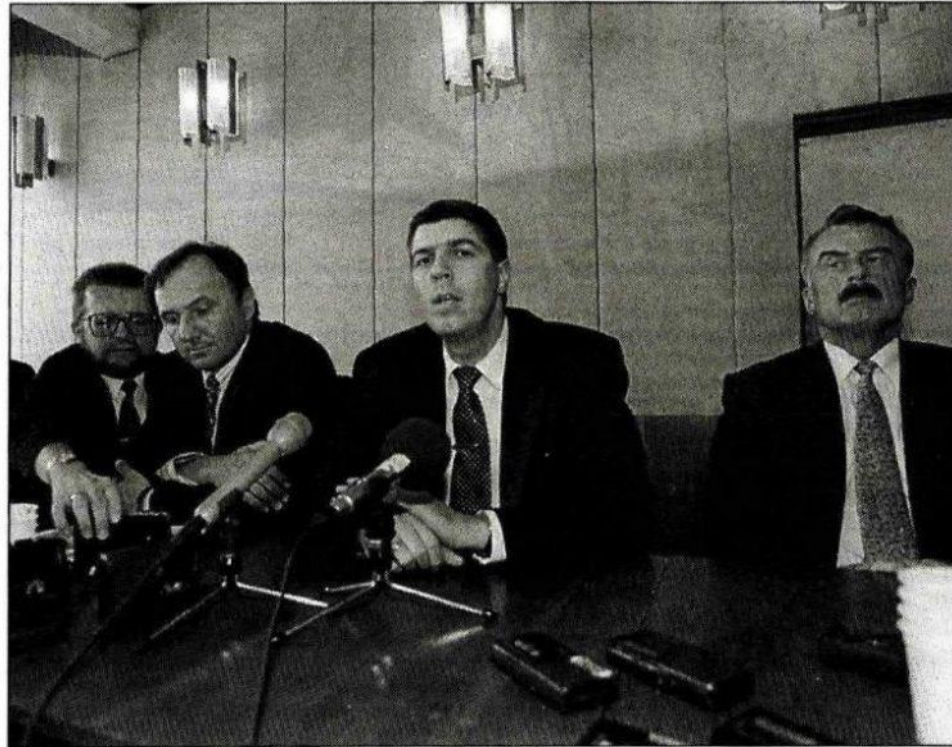
„Mi, a szlovák nemzet, szem előtt tartva elődeink politikai és kulturális örökségét, valamint nemzeti létünkért és államiségünkért folytatott évszázados küzdelmeink tapasztalatát, Cirill és Metód szellemi örökségének és Nagymorávia történelmi üzenetének értelmében, a nemzetek önrendelkezéséhez való természetes jogát véve alapul, a Szlovák Köztársaság területén élő nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok képviselőivel együtt ... tehát mi a Szlovák Köztársaság állampolgárai választott képviselőink útján megállapodunk ebben az alkotmányban.”

(Az alkotmány preambuluma)

A magyar kisebbség helyzete a rendszerváltás után

- 1991-es statisztika alapján – 5 289 608 lakosból 578 408 **(10%) magyar nemzetiségű**
- A magyar értelmiség **aktívan részt vesz a rendszerváltás folyamatában** (Duray Miklós, stb.) **A pártpolitika pluralitása**. A Független Magyar Kezdeményezés kormánytényező lesz 1990-ben.
- **A magyar kisebbség** is támogatja a **valódi föderáció megteremtését** Cseh-Szlovákiában
- A szétválást követően a nacionalista érzelmekkel csak részben számolnak, s **Vladimír Mečiar magyarellenes lépései** pedig az egység fontosságára irányítják a politikusok figyelmet.
- **1996-os államnyelvről szóló törvény**, oktatási öngazgatás elleni törekvések, kétnyelvű bizonyítványok eltörlése
- **1998-ban létrejön a magyar egység, vagyis az MKP (Magyar Koalíció Pártja)**

Külső kényszer hatására 1998-ban létrejön az MKP



A pártvezetők az MKP-közgyűlésről tartott sajtóértekezleten.

(Somogyi Tibor felvétele)

A egyesülő közgyűlésen Bugár Bélát választották meg elnökké

Létrejött az MKP

Összegzés

- Az ún. **szlovákkérdés rendezetlensége** 1918-tól Csehszlovákiában kísért
- Az állam, illetve rendszerváltások idején rendre felszínre törnek a nacionalista szlovák érzelmek és előtérbe kerülnek az autonómia törekvések (1938, 1968, 1989)
- **A föderáció megteremtésére irányuló őszinte lépések hiánya**, illetve a nacionalista jelszavakra támaszkodó politikusok már nem kívánnak kompromisszumot kötni.
- Szlovákiának, mint a fiatal nemzetállamnak a **„gyermekbetegségei”** pedig az ún. **„magyar kártya”** folyamatos kihúzásában is lemérhető. Ez Mečiar elköszönése után is így marad. **A szlovák politikusok ugyanis felismerték a nacionalizmus és a populizmus társadalmi mozgósító erejét.**

Köszönöm a figyelmet!

